

DECEMBER

DNB Magazine nr. 6, 2011

DNB MAGAZINE

Interview met DNB-
directeur Jan Sijbrand

Crisis jaren dertig
in beeld

In dit nummer...

Vragen over de euro, pensioenen,
banken of verzekeraars?

Bel of mail de informatiedesk:

0800 - 020 1068 (gratis)

info@dnb.nl

Neem eens een kijkje op www.dnb.nl

ARTIKELEN

12/ Essay van Herman Wijffels
over duurzaamheid

16/ Nederland stapt over op
Europese betaalmiddelen

28/ Ierland: lijden in stilte

RUBRIEKEN

04/ Banktueel

06/ De mensen van het Frederiksplein: Jasper de Winter

11/ De wereld in cijfers: Rotterdamse haven biedt meeste banen

19/ Podium: 'Kan ik kerstcadeautjes uit webwinkels
veilig online betalen?'

27/ Va Banque: Een Grieks sprookje

34/ Profiel: Monaco

36/ Kunstpodium: Fernando Sanchez Castillo

38/ Seminars

36/ In Beeld

31/ Nieuwe spelregels voor financiële sector

7/ Interview met DNB-directeur Jan Sijbrand

‘Cijfers vertellen maar de helft van het verhaal.

We kijken nadrukkelijk ook naar de cultuur
van een instelling.’

20/ Crisis jaren dertig in beeld

Duurzaamheid

Duurzaamheid is een begrip dat veel losmaakt, fervente voorstanders en al even rabiate tegenstanders kent. Een jong begrip ook, dat tal van invullingen kent, variërend van het plaatsen van een windmolentje in de achtertuin tot een complete herinrichting van de samenleving, inclusief de financiële sector. Het staat in ieder geval voor ‘de zaken anders aanpakken’, voor gedragsbeïnvloeding. Daarin spelen sociaal bewijs en een boodschapper met autoriteit een grote rol; we trekken ons op aan wat anderen doen en hechten waarde aan een betrouwbare boodschapper met kennis van zaken. Het veranderen van gedrag blijft een lastige klus. Vooral wanneer je zoals voormalig bankier Herman Wijffels een alomvattende omwenteling bepleit. In een essay in dit Magazine zegt hij dat we maatschappelijk gezien moeten evolueren van ‘een exploiterende wegwerpeconomie naar een economie die de aarde niet behandelt als een onuitputtelijke hulpbron en een eindeloos grote afvalbak’. In dit proces is volgens hem een sleutelrol weggelegd voor banken. Maar nergens, zo meent hij, is de verloederding zo ver voortgeschreden als in de financiële sector, waar de ‘hogepriesters van de aandeelhouderswaarde’ hun oorsprong hebben. Overigens, of we de Wijffels-heilstaat vlot bereiken is maar zeer de vraag. Niet in de laatste plaats omdat uit hersenonderzoek blijkt dat het woord ‘duurzaam’ niets met ons brein doet, in tegenstelling tot een woord als ‘zorgzaam’ dat het gebied in onze hersenen raakt dat geluk vertegenwoordigt. Misschien dat er een ander woord kan worden gevonden dat ons bewustzijn wel *triggert*. Maar dan is er nog een probleem. Het CPB liet recent weten dat uit onderzoek blijkt dat de inzet op duurzaamheid ten koste gaat van economische groei. En dat is geen lekkere boodschap in een tijd waarin de economie toch al onder druk staat, zoals blijkt uit de meest recente DNB-ramingen. Desondanks wenst de redactie u mooie feestdagen en een in alle opzichten bloeiend 2012.

De redactie

Wat je echt wilt weten

Boek Kapitaal Nederland

Het boek *Kapitaal Nederland* verschijnt ter gelegenheid van de 400e verjaardag van de beursgebouwen in Amsterdam (1611 - 2011). Aan de hand van honderd markante momenten is tweeduizend jaar financiële

geschiedenis van Nederland beschreven. Van banken tot beurzen, van sparen tot lenen, van belastingen tot overheidsfinanciering. En niet de vergeten de basis van dit alles: geld. Het prachtige en in veel gevallen ook zeer bijzondere beeldmateriaal maakt dit boek nog eens extra aantrekkelijk. Het boek wordt met korting aangeboden voor lezers van DNB Magazine via bijgevoegde bestelbon.

Onderscheiding Age Bakker

Op 16 december is Age Bakker benoemd tot Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau. Hij kreeg de versierselen opgespeld door burgemeester Van der Laan van Amsterdam in aanwezigheid van de DNB directie. De burgermeester en president Knot prezen zijn recente verdiensten als Nederlands Bewindvoerder bij het IMF. Daarvoor was hij lange tijd werkzaam bij DNB, laatstelijk als divisiedirecteur Financiële markten. In die periode was Bakker Kroonlid van de Sociaal Economische Raad en heeft hij een bijdrage geleverd aan de totstand-

koming van de EMU. Age Bakker keerde in oktober terug in Nederland, en is inmiddels benoemd tot voorzitter van het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba en van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten. Eerder dit jaar is hij benoemd tot commissaris bij de Nederlandse Waterschapsbank.

Cartoon: Crisis jaren dertig (pag. 20)

Knuffelen, bijten of blaffen?

‘Toezichthouders moeten bij reclame-makers en autoverkopers in de leer, dat zijn meesters in het positief beïnvloeden’, zo suggereerde gedragsexpert Denkers in november tijdens het halfjaarlijkse beraad van markttoezichthouders AFM, DNB, NMa, OPTA, NZa, Consumentenautoriteit en CBP. Thema van deze bijeenkomst bij DNB was

‘Effectieve gedragsbeïnvloeding: knuffelen, bijten of blaffen’. De bestuurders gaven aan het belangrijk te vinden om meerdere handhavingstijlen te hanteren. Je moet kunnen verleiden, maar ook kunnen afschrikken: *speak softly and carry a big stick*. Verder besloten de bestuurders om methoden van gedragsanalyse en beïnvloeding met elkaar te delen en van elkaar te leren.

Echt of namaak? Eurobiljet app weet raad

Eurobiljetten zijn door middel van de echtheidskenmerken goed beveiligd tegen namaak, maar het is wel belangrijk dat mensen alert zijn en voldoende kennis hebben van deze kenmerken. De nieuwe ‘Eurobiljet app’ van de Nederlandsche Bank laat in vier stappen zien hoe u eurobiljetten kan controleren op echtheid. Door te kijken, te kantelen en te voelen, kunt u biljetten eenvoudig zelf onder de

loep nemen. Het virtuele biljet van de app werkt net als een echt biljet. Zo is de verhoogde inkt ook echt te voelen en wanneer u uw telefoon tegen het licht houdt, zie u wat er gebeurt met het watermerk. De Eurobiljet app is ontwikkeld voor Apple en Android. Voor de overige smartphones is een mobiele website ontwikkeld. De app is gratis te downloaden, zie www.dnb.nl voor directe links.

Feiten en fabels over generatie- conflicten

Wie gaat de vergrijzing betalen en draait op voor de gevolgen van de crisis? Krijgen jongeren een buitenproportioneel deel van de rekening op hun bordje? Een al dan niet sluimerend generatieconflict

stond op 14 december centraal tijdens een seminar van JongDNB. Onder meer Klaas Knot (president DNB), Alexander Rinnooy Kan (Voorzitter SER), en Marike Stellinga (journaliste NRC Handelsblad) gingen in op de vraag of jongeren de dupe zijn van het nieuwe pensioencontract en of het klopt dat babyboomers met grote vermogenswinsten de grote winnaars op de huizenmarkt zijn. Naast JongDNB'ers waren ook young professionals uit de financiële sector, van andere toezichthouders en ministeries bij het seminar aanwezig.

Sombere vooruitzichten

Medewerkers in de schijnwerpers.
Deze keer: econoom Jasper de Winter over een nieuw model voor economische ramingen op de korte termijn.

door Marijke Hoogendoorn

Groei of krimp: wat wordt het?

‘In het derde kwartaal viel de Nederlandse economie voor het eerst in ruim twee jaar terug. Op grond van de huidige ontwikkelingen ramen wij voor het vierde kwartaal eveneens krimp van het bbp. Voor het gehele jaar 2011 bedraagt de geraamde groei nog 1,4%. Maar door de krimp in de laatste twee kwartalen zal Nederland zich in een recessie bevinden.’

Begin dit jaar was er een licht herstel.

Waardoor is er een kentering gekomen?

‘In de zomer stapelde het slechte nieuws zich op. Het sentiment op de beurzen is bedrukt, onder andere door de aanhoudende zorgen over de schuldencrisis. De Eurostoxx index, een index van de vijftig grootste beursgenoteerde bedrijven in de eurozone, daalde in het derde kwartaal met 26 procent. Tegelijkertijd schakelde de wereldeconomie terug naar een lagere versnelling, zoals onder meer bleek uit de stagnatie van de wereldhandelsgroei.

En door de terugvallende vraag liep de werkloosheid in de zomermaanden op. Tegelijkertijd zakte het vertrouwen van Nederlandse consumenten en producenten in.’

Jullie hebben een nieuw model voor de kortetermijnramingen?

‘Ja, DNB gebruikt nu een nieuw statistisch model: DFROG. Met dit model kunnen we maar liefst tachtig veelgebruikte binnen- en buitenlandse indicatoren omzetten tot een kwartaalgroei cijfer. Hiermee doen we ramingen voor het lopende en volgende kwartaal. Dat is een mooie aanvulling op ons model Delfi, waarmee we elk half jaar onze ramingen voor de langere termijn maken.’

Zijn die voorspellingen meer waard dan koffiedik kijken?

‘Ja. We hebben onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat DFROG beter dan de andere geanalyseerde methoden de

economische groei op de korte termijn kan voorspellen, met name vlak voor en tijdens recessies.’

Voordeel van dit model?

‘Juist tijdens een crisis of in een periode van grotere onzekerheid is er behoefte aan om zo goed mogelijk te weten hoe de economie er voor staat. Maar de officiële groeicijfers over het bbp komen slechts eens per kwartaal uit, en dat ook nog eens geruime tijd na afloop van dat kwartaal. Met dit model kunnen we een stuk sneller een inschatting maken van de groei in het huidige en komende kwartaal. Dat is pure winst voor beleidsmakers en analisten die verlegen zitten om de actuele groeicijfers.’

Meer weten? Lees ook het onderzoeksrapport ‘Forecasting GDP in times of crisis: professional forecasters versus linear models’ op www.dnb.nl

Interview DNB-directeur Jan Sijbrand

‘Als we ons vastbijten, laten we niet meer los’

Indringend, kritisch en vasthoudend. Dat is het mantra van directeur Toezicht Jan Sijbrand. ‘Cijfers vertellen maar de helft van het verhaal. We kijken nadrukkelijk ook naar de cultuur van een instelling.’

door Rutger Vahl

De Kunstcommissie had een hypermodern schilderij voor hem in gedachten. ‘Iets met een paar rechte lijnen’, vertelt Jan Sijbrand, gepromoveerd wiskundige. ‘Dat vonden ze kennelijk wel bij mij passen.’ Hij koos iets anders voor op zijn nieuwe werkkamer, een ‘Robert Zandvliet’, wel abstract maar met meer kleur. Jan Sijbrand heeft de afgelopen maanden nog niet al te lang naar het doek kunnen staren. De directeur Toezicht draaide een zwaar programma, met Europese reizen, bezoeken aan financiële instellingen in Nederland en kennismakingsgesprekken binnen de Bank. Veel vrije tijd is er niet overgebleven. Maar dat is waar Sijbrand bewust voor gekozen heeft: ‘Voor een risk manager is dit dé topbaan. Hiervoor hield ik me bezig met de risico’s voor NIBC en ABN AMRO. Nu met die van heel Nederland.’

DNB heeft het toezicht aangescherpt. Wat merken instellingen daarvan?

‘De manier waarop we toezicht hebben georganiseerd, is op de schop gegaan. Dat is een les van de bankencrisis uit 2008. Maar niet alleen de structuur is aangepakt, instellingen merken ook dat de attitude van DNB aan het veranderen is. Er is een cultuurverandering gaande: we zijn vasthoudender en kritischer. Als we ons in een probleem vastbijten, dan laten we niet los voordat de instelling zijn maatregelen heeft genomen. Met de programma’s VITA en LIVE werken we aan dat vernieuwde toezicht en aan de interne cultuurverandering. Ik ben tevreden over de voortgang van deze programma’s.’

Maakt u dit eens concreet?

‘We hebben alle financiële instellingen ingedeeld in vijf klassen. In klasse één zitten de kleinere bedrijven, waar er trouwens veel van zijn. In klasse vijf zit een handvol grote banken en verzeke-

‘Ik wil mij niet verschuilen achter juridische disclaimers’

raars. Het toezicht op de grotere instellingen verandert niet eens zo gek veel. Dat was al tamelijk indringend en vasthoudend, zo heb ik ook ervaren in mijn vorige baan bij NIBC. De grootste verandering merken de instellingen in het middensegment. Daar gaan we vooral werken met themaonderzoeken en onderwerpen we de instellingen aan diepgaande vragenlijsten en gesprekken. Een concreet voorbeeld: laat eens zien hoe je als bank aan geld komt om aan je verplichtingen te voldoen, wat is je funding? En welke maatregelen ga je treffen als je geldstromen in omvang afnemen?’

In de oude structuur was de president van DNB ook eindverantwoordelijk voor toezicht. Nu is dat gescheiden. Krijg je niet twee kapiteins op één schip?

‘Nee, die scheiding is logisch. DNB moet zorgen voor stabiele prijzen. In die monetaire taak moeten wij volledig onafhankelijk kunnen zijn. Als toezichthouder zijn wij echter verantwoordig schuldig aan de politiek. President Klaas Knot moet als lid van het bestuur van de ECB over monetair beleid kunnen zeggen wat hij vanuit monetair oogpunt belangrijk vindt, ook al is dit geen regeringsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan zijn recente opmerkingen over hypotheek. Het is onhandig als de president door de politiek op het matje kan worden geroepen om iets wat in het toezicht speelt. Daarom is gezegd: we scheiden die functies in twee personen. Maar we vormen met elkaar en de andere

directieleden nog steeds een collegiaal bestuur, waarin we heldere afspraken hebben gemaakt over wie wat doet.’

Is de nieuwe structuur al formeel rond?

‘De wetswijziging ligt nu bij de Eerste Kamer. Als die akkoord gaat, is het de bedoeling dat ik voorzitter van de Toezichtraad word, een soort subcommissie binnen de directie aangevuld met een aantal divisiedirecteuren. In de Toezichtraad zitten de sleutelpersonen op het gebied van toezicht binnen DNB. Zij zijn mijn belangrijkste bron van informatie.’

Waar kijkt u naar in het toezicht? Met andere woorden: wat is goed toezicht?

‘Goed toezicht betekent heel concreet: ongelukken voorkomen. Daar moet ik dan formeel aan toevoegen dat we geen honderd procent garantie kunnen geven, maar ik wil mij niet verschuilen achter juridische disclaimers. DNB kijkt bij instellingen naar hun cijfers, solvabiliteit en liquiditeit: de harde gegevens dus, hoe die zich ontwikkelen, hoe die zich verhouden tot het branchegemiddelde et cetera. Maar als je alleen naar cijfers kijkt, kom je niet altijd tot de kern. Dat is wel een les geweest van de crisis. Als toezichthouder letten wij daarom nadrukkelijker dan voorheen ook op de cultuur van een instelling. Gedrag is een belangrijke voorspeller van toekomstige problemen. Hoe dominant is de CEO, is er voldoende tegenspraak? Handelt de instel-

ling opportunistisch op marktomstandigheden, hoe gaat men om met eigen gedragscodes? Cultuur is inderdaad niet tastbaar, maar kun je wel voelen. Daarom gaan we vaak op bezoek bij instellingen, lopen door het gebouw, en praten met heel veel mensen.’

Een ander probleem is dat financiële instellingen internationaal opereren en dat het toezicht nationaal georganiseerd is.

‘Dat is niet helemaal waar. Er is een Europese toezichthouder, de European Banking Authority, waar DNB veel contact mee heeft. Er is dus wel Europese afstemming. Maar het klopt dat elk land toezicht houdt op zijn eigen instellingen. Wil bijvoorbeeld een Franse bank een Nederlandse bank overnemen, dan zijn we afhankelijk van de informatie die onze collega’s uit Parijs geven. Op termijn zullen we toegaan naar een echt Europees toezicht, verwacht ik. Positief is dat we in alle landen een verscherping van het toezicht zien. In Duitsland zijn de teams die toezicht houden op de grootste instellingen bijvoorbeeld in omvang verdubbeld. Het Europese toezicht als geheel is sterker geworden.’

De economische problemen in Europa zijn buitengewoon serieus. Hoe staan de financiële instellingen er in Nederland voor?

‘Nederlandse banken staan onder druk, zoals in de rest van Europa. Maar ze zijn tot nu toe meestal goed uit de stress-testen gekomen. Hun grootste risico is hun *funding*: hoe blijven ze aan geld komen om aan hun lopende verplichtingen te voldoen. Dat houden we heel goed in de gaten. Op de

korte termijn voorzie ik daarmee geen grote problemen voor Nederlandse banken. Ze hebben bijvoorbeeld goed toegang tot de spaarmarkt, wat een zeer solide vorm van *funding* is voor een bank. De Nederlandse pensioenfondsen kampen met het probleem van de lage rente en dalende koersen. Als deze situatie te lang aanhoudt, zal een aantal van hen maatregelen moeten treffen. Ofwel de premies omhoog, dan wel de uitkeringen omlaag, of allebei.’

U komt uit een commerciële wereld. Nu werkt u bij een publieke instelling. Wat viel u op?

‘Toen ik nog bij NIBC en daarvoor ABN AMRO werkte, heb ik me nooit gerealiseerd hoeveel denkkracht in de organisatie van DNB zit. De kennis die zich hier verzamelt, is ronduit indrukwekkend. Wat me ook opviel was het vergaderen in Europa. Ik ben gewend dat je in vergaderingen discussieert, elkaar van je standpunt probeert te overtuigen. In Europa gaat dat iets anders. Ieder land doet om de beurt zijn zegje, er is nauwelijks interactie, en een notulist schrijft het allemaal op.’

Wat doet u in uw vrije tijd?

‘Die heb ik momenteel niet zoveel. Maar in het weekend maak ik graag tijd voor mijn kinderen. Wanneer ze thuis zijn, kook ik meestal. Mijn dochter heeft Midden-Oostenstudies gedaan en is nu in Engeland aan het promoveren, een zoon is arts en een andere ontwikkelt computergames. Het gesprek gaat aan tafel dus nogal veel verschillende kanten op.’ •

Rotterdamse haven biedt meeste banen

Aandeel voltijdbanen

- Rotterdam
- Drechtsteden
- Terneuzen/Vlissingen
- Amsterdam
- IJmuiden cluster
- Moerdijk
- Delfzijl/Den Helder/
Harlingen/Eemshaven

Ruim 86.000 mensen hebben hun baan direct of indirect te danken aan de Rotterdamse haven. Dat is 45 procent van de in totaal 192.000 voltijdbanen

gerelateerd aan Nederlandse zeehavens. Overslagbedrijven, de industrie en de groothandel spelen in de havens een grote rol. Indirect is ook de vervoerssector

van belang, omdat deze bedrijven alle lading vervoeren naar het achterland.

Bron: CBS

Van survival of the fittest naar survival of us all

Het is laat, maar niet té laat. Inzicht, kennis en technologie zijn voorhanden om maatschappij en economie te verduurzamen.

door Herman Wijffels

De val van de Berlijnse Muur op 3 november 1989 heeft veel meer in de wereld veranderd dan enkel de omverwerping van een betonnen omheining. Met de val van de Berlijnse Muur is ook het verval ingeluid van het Rijnlandse model, dat lange tijd dominant is geweest op het Europese continent. Toen het alternatieve systeem van het communisme wegviel en het liberale kapitalistische systeem overheersend werd, verviel de context waarom Europa nu juist voor een stelsel had gekozen dat het midden hield tussen de uitersten van het communisme en het kapitalisme. Europa kende een stelsel van ondernemingswijze productie dat vanuit een gemeenschapsgedachte rekening hield met alle stakeholders. Dat laatste kwam ook tot uitdrukking in het juridische stelsel, dat *principle-based* was. Daarin wordt groot belang toegekend aan de jurisprudentie en ruimte gelaten aan een situationele interpretatie van gebeurtenissen. Daar tegenover staat het Amerikaanse stelsel dat het individu centraal stelt en *rule-based* is. Dat systeem laat toe dat het individu zonder enig voorbehoud voor zijn eigenbelang gaat, binnen de minimumvoorwaarde dat hij zich aan de wet houdt. Want, zo luidt de Amerikaanse opvatting, wat goed is voor het individu is goed voor het collectief.

Verloedering

Na 1989 werd het aandeelhouderskapitalisme in de wereld dominant. Toen door de val van de Muur zowel de rivaal wegviel als het alternatief zijn glans verloor, zagen de ‘hogepriesters van deze ideologie’ hun kans schoon om een kapitalisme van het zuiverste water op te leggen. Hierbij geldt in de opvatting van deze herauten van Wall Street dat een onderneming geen ander doel heeft dan het maken van een zo hoog mogelijk rendement voor de eigenaren/aandeelhouders. Een onderneming is volgens hen eigenlijk niet meer dan een kasstroom en om de waarde

van die kasstroom te maximaliseren, moet de winst per aandeel continu omhoog. Dat is de centrale opdracht aan het bestuur van de onderneming. En om te zorgen dat de bestuurders die belangen van de aandeelhouders ook daadwerkelijk centraal stellen en realiseren, wordt voor de top van de onderneming een beloningsbeleid uitgestippeld dat via bonussen en aandelenopties de gewenste prikkels geeft. Het bestuur kan die door de aandeelhouders opgelegde doelstelling ook zelf (bij)sturen, bijvoorbeeld door eigen aandelen in te kopen, wat de winst per aandeel ondersteunt. Ook kan een verhoging van de *leverage* – de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen – daar aan bijdragen. En tot slot geeft ook het boekhoudsysteem ruimte om het aandeelhoudersbelang optimaal te dienen.

Europa had met het Rijnlandse model weinig weerwoord tegen deze uitgekende optelsom van belangen en middelen. De Amerikaanse macro- en bedrijfseconomische cijfers lieten telkens weer zien dat het op aandeelhouderswaarde gedreven stelsel superieur was. Maar nu, ruim twintig jaar na de val van de Muur, is de dag des oordeels voor die vorm van het kapitalistische stelsel aangebroken. Het stelsel is in een fase van implosie beland. De gedachte dat de homo economicus rationele keuzes maakt en dat de markt altijd weer terugkeert naar een evenwichtssituatie, is een misvatting gebleken. Het systeem is nu volledig uit het evenwicht geraakt. Doel en middel worden erin verwisseld. Zo is het leveren van producten en diensten niet meer dan een middel geworden voor het maximaliseren van financiële waarde. Dat doel werd nagestreefd door klanten, leveranciers, medewerkers en natuurlijke hulpbronnen te exploiteren, vaak over de grenzen van het houdbare heen. De kortetermijnoriëntatie die daarbij hoort, ondermijnt het langetermijnbelang van investeren in *research* en ontwikkeling en in medewerkers. Het was dan ook niet

vreemd dat dit in extreme mate doorgevoerde eigenbelang van aandeelhouders en ondernemingsbestuurders voor een ondermijning heeft gezorgd van het maatschappelijke vertrouwen in de bestuurlijke elite. Niet in de laatste plaats ook omdat de publieke sector deze ontwikkelingen niet alleen op haar beloop heeft gelaten, maar deze door vergaande deregulering zelfs heeft gefaciliteerd.

Nergens is deze verloedering zo ver voortgeschreden als in de financiële sector, waar de ‘hogepriesters van de aandeelhouderswaarde’ hun oorsprong hebben. Zij zijn er met inzet van analisten in geslaagd om ondernemingen in de reële economie naar hun pijpen te laten dansen. Daarbij deed zich zelfs een heuse omkering voor: de financiële sector is de ‘baas’ geworden van de reële economie in plaats van de dienaar, zoals het hoort te zijn. Maar de financiële sector ging nog verder: zakenbanken ontwikkelden zich met een golf van financiële innovaties tot een zeer speculatieve bedrijfstak. Winst kwam centraal te staan. Het ultieme doel hiervan was de jacht op de bonussen, waarmee dit deel van de financiële sector zich steeds verder losmaakte van de reële economie en de daarmee verbonden maatschappelijke belangen. De omvangrijke spookwaarde die in de financiële sector is gecreëerd, resulteerde uiteindelijk in 2008 voor de implosie van het systeem.

Ethiek

Die systeemcrisis komt op een moment dat er historische veranderingen op ons af komen. In die zin is deze *wake-upcall* ook een *blessing in disguise*. De wereldbevolking bedraagt nu meer dan zeven miljard mensen en zal zich naar verwachting in 2050 stabiliseren op negen miljard. Die ontwikkeling leidt, samen met een voortgaande toename van welvaart, tot een overbelasting van de natuurlijke hulpbronnen. Het is evident: we stuiten momenteel op de fysieke grenzen van onze aarde. De toenemende onderlinge afhankelijkheid die nu zichtbaar wordt, botst met de sterke oriëntatie op de *survival of the fittest* die we de laatste twintig jaar hebben gekend. De komende tijd gaat het om de *survival* van ons allemaal. Dat betekent dat er een financieel-economisch stelsel ontwikkeld moet worden dat in de omstandigheden van de 21e

eeuw het maatschappelijke belang dient. Dat verlangt een transformatie, waarin de rol en het functioneren van ondernemingen en financiële instellingen dienen te worden geijkt op een in deze tijd passende ethische grondslag. Concreet betekent dit, dat individuen en groepen die zich in een onderneming met elkaar verbinden, met hun activiteiten waarde dienen te creëren in drie dimensies: sociaal, economisch en ecologisch; de bekende PPP. Ze dragen daarmee bij aan welvaart en welzijn in brede zin en dienen door dat goed te doen ook hun eigenbelang. Deze combinatie is heilig: het eigenbelang dient het algemeen belang.

Ondernemingsactiviteiten moeten erop gericht zijn zo effectief en efficiënt mogelijk maatschappelijke toegevoegde waarde te genereren. Wie dat goed doet, mag daarin ook ruim delen in de vorm van winst. Het nastreven van eigenbelang en winst zijn middelen om een hoger doel te dienen, namelijk het scheppen van welvaart en welzijn en daardoor bij te dragen aan menselijke en maatschappelijke ontwikkeling. Ultiem gaat het om het bevorderen van de menselijke waardigheid, om een beter leven voor steeds meer mensen. Zo is het stelsel ook bedoeld door de grondlegger ervan, Adam Smith. Hij sprak in zijn ‘Wealth of Nations’ niet voor niets ook over *moral sentiments*: ondernemingsactiviteiten moeten niet alleen winst opleveren, maar ook en primair maatschappelijke toegevoegde waarde brengen.

De gaten van de financiële crisis waarin we verzeild zijn geraakt, moeten nu worden gedicht met reëel, in de echte economie verdiend geld. Belastingbetalers draaien daarvoor op en zijn niet voor niets kopschuw om verdergaande verplichtingen op zich te nemen. Dat stelt niet alleen grenzen aan de verdere accumulatie van schulden; overmatige schuldposities dienen op een verantwoorde wijze ook te worden afgebouwd. Het bankwezen gaat een periode van *deleveraging*, van balansverkorting tegemoet en zal zich weer moeten concentreren op haar eigenlijke rol: het dienen van de reële economie. Dat is, met al haar instrumenten waaronder geldschepping, op een efficiënte wijze het maatschappelijke streven naar welvaart in brede zin faciliteren. In de komende tijd is een belangrijk aspect daarvan het verduurzamen van onze economie en samenleving. De inzichten, de kennis

Econoom Herman Wijffels is hoogleraar Duurzaamheid en Maatschappelijke Verandering aan de Universiteit Utrecht. Hij bekleedde diverse vooraanstaande functies, waaronder voorzitter van de hoofd-directie van Rabobank Nederland, voorzitter van de SER en Nederlandse bewindvoerder bij de Wereldbank.

en de technologie om dat te doen zijn voorhanden. Het is aan de financiële sector om haar capaciteit daarvoor in te zetten. Om die verduurzaming te bereiken, is een transformatie nodig die we zouden kunnen bestempelen als een nieuwe fase in de beschaving. Er moet een cultuur worden ontwikkeld die een relationele ethiek als uitgangspunt heeft; een ethiek waarin mensen en organisaties verantwoordelijkheid nemen voor de effecten van hun handelen op anderen en op de aarde. Langs die weg kan verdere ontwikkeling en vooruitgang worden bereikt, kunnen zowel mensen als organisaties verder komen.

Deze crisis is ook een sociaal-organisatorische crisis. Ondernemingen en andere organisaties zijn lang georganiseerd geweest als piramides, waarin de goed opgeleide mensen in de top zaten en de niet- of minder opgeleiden daaronder het uitvoerende werk deden. Die organisatievorm en het bijbehorende *command & control*-bestuur gelden nog in veel bedrijven, ondanks het feit dat er nu veel meer hoogopgeleide, creatieve mensen werken. Daardoor is er veelal sprake van een onderbenutting van menselijk kapitaal. Deze tijd vraagt ook om een overgang van piramide-organisatievormen naar meer organische vormen met gedistribueerde verantwoordelijkheden. Daarin kan gewerkt worden op basis van intrinsieke motivatie in plaats van externe prikkels als bonussen. In de bankensector past een beroepsethiek waarin het belang van de klant en van de samenleving centraal staan. Daarom kunnen alle winst- en volume gerelateerde bonussen beter worden afgeschaft.

Cradle to cradle

Het toezicht kan een sturende rol spelen in de heroriëntatie van de financiële sector. Enerzijds zou de Autoriteit Financiële Markten (AFM) financiële producten, met name die voor consumenten, kunnen beoordelen voordat deze op de markt worden gebracht. De Nederlandsche Bank kan als prudentieel toezichthouder haar verantwoordelijkheid nemen door vanuit haar missie op het gebied van financiële stabiliteit een visie te formuleren op de gewenste structuur van de sector. Daarbij zouden de uniforme en gedetailleerde regelgeving en het toezicht heroverwogen moeten worden.

Die uniformiteit werkt vervreemdend voor de onder toezicht geplaatste financiële instellingen en is bovendien kostenverhogend. Het is namelijk gebaseerd op datzelfde sturingsprincipe van *control & command*, waar we als samenleving nu juist zo veel mogelijk vanaf moeten. Toezichtmodellen moeten veel meer differentiëren en gebaseerd zijn op risicoprofielen die aansluiten bij de missie, de bedrijfsfilosofie en het activiteitenpatroon van individuele instellingen. Belangrijk is daarbij ook dat de toezichthouder erin slaagt om het maatschappelijk duurzaam functioneren van de bankensector tot een gezamenlijke inspanning te maken van banken én toezichthouder. De toezichthouder moet vanuit het publieke belang een vormgevende actor durven te zijn. Formuleer dat gemeenschappelijk doel, draag het uit, maar zorg dat naast de gezamenlijke inspanning ook ruimte blijft voor de specificiteit van instellingen. Het welslagen van een cultuur van relationele verbondenheid en verantwoordelijkheid is met regels alleen niet te vangen. Er moet weer een cultuur en een beroepsethiek van dienstbaarheid komen. Daarvoor zouden samenleving en stelsel weer moeten overschakelen van het gaandeweg dominant geworden *rule-based* stelsel naar het *principle-based* stelsel, dat veel beter past in de huidige tijd en in een periode van transformatie.

Maatschappelijk gezien moeten we evolueren van een exploitrende wegwerpeconomie naar een economie die de aarde niet behandelt als een onuitputtelijke hulpbron en een eindeloos grote afvalbak. We moeten toe naar een economie die zo veel mogelijk werkt naar het voorbeeld van de natuur: zonder vervuiling en zonder afval. Het is het circulaire proces van *cradle to cradle*, wat eenvoudig klinkt maar een zeer ingrijpende transformatie van ons gehele economisch bestel verlangt. Die transformatie is onafwendbaar en een opdracht voor de gehele samenleving. Maar voor ondernemingen en banken is in dat proces een sleutelrol weggelegd. Voor ondernemers, omdat zij bij uitstek degenen zijn die nieuwe ideeën en mogelijkheden in de realiteit moeten brengen. En voor banken, omdat zij die *Umwertung aller Werte* met hun financiële capaciteit, zoals het bijzondere maatschappelijke prerogatief van het geldschepende vermogen, mogelijk moeten maken. •

Nederland stapt over op Europese betaalmiddelen

Het gebruik van Europese overschrijvingen en Europese incasso's wordt straks verplicht gesteld. De voorbereiding is in volle gang.

door Anneke Kosse en Mirjam Plooijs

Nederland is overgestapt naar het nieuwe pinnen. Dat is even wennen: de pinpas moet anders worden ingevoerd en tijdens de hele transactie in de automaat blijven zitten. Voor de overgang van strip naar chip hebben banken, terminalleveranciers en winkeliers de passen, automaten en infrastructuur aangepast. Een hele klus die in goede samenwerking nu vrijwel helemaal geklaard is. Het nieuwe pinnen is veiliger omdat criminelen de chip moeilijker kunnen kopiëren dan de strip. Met het nieuwe pinnen zijn we in Nederland ook overgestapt op internationale merken. Goed nieuws voor bijvoorbeeld buitenlandse toeristen die komen shoppen in Amsterdam. Zij kunnen gewoon afrekenen met hun eigen pinpas. Dat ook buitenlanders kunnen pinnen heeft voor de winkelier het voordeel van minder contant geld in kas, waardoor die een minder aantrekkelijk doelwit is voor overvallers. Ook goed nieuws voor Nederlanders die op meer plaatsen in het buitenland met hun Nederlandse pinpas terecht kunnen. Dat blijkt ook uit recent onderzoek van DNB. Nederlanders zijn in andere eurolanden meer gaan pinnen en vinden dat pinnen in het buitenland sneller, gemakkelijker en veiliger is geworden. Zo worden de verschillen in betalen tussen de Europese landen kleiner. We zijn onderweg naar één interne eurobetaalmarkt (de Single Euro Payments Area, kortweg SEPA),

waarin alle inwoners en bedrijven elkaar met dezelfde middelen kunnen betalen. Niet alleen met contant geld en pinpas, maar ook via het overboeken van geld. Nu heeft elk land hier nog zijn eigen betaalmiddelen voor. Deze gaan vervangen worden door de Europese overschrijving en Europese incasso waarmee in heel Europa betaald kan worden. Voor betalingen over de grens worden deze al gebruikt, maar voor betalingen in Nederland gebruiken we nog voor 99% de nationale betaalmiddelen.

Dat moet gaan veranderen. Er is een Europese verordening in de maak die het gebruik van Europese overschrijvingen en incasso's gaat verplichten voor alle eurobetalingen binnen de Europese Unie. Nationale overschrijvingen en incasso's mogen dan niet meer gebruikt worden.

SEPA

Voor consumenten betekent de overgang op de Europese overschrijving en incasso vooral dat zij moeten wennen aan het gebruik van het internationale bankrekeningnummer IBAN. Dit nummer wordt al gebruikt voor grensoverschrijdende betalingen en wordt ook verplicht voor betalingen binnen Nederland. Uw eigen IBAN is te vinden op bankafschriften en kan opgevraagd worden via de IBAN BIC Service

(www.ibanbicservice.nl). Via deze service, die ook een sms- en telefonische variant heeft, kan ook het IBAN van anderen opgezocht worden. Dat is nog niet wijd en zijd bekend. Uit onderzoek van DNB blijkt dat 56% van de consumenten niet weet waar ze hun eigen IBAN kunnen vinden en dat 70% niet weet hoe zij aan de IBAN van een ander kunnen komen. Dit is overigens niet verrassend. Meer dan 60% van de Nederlanders heeft nog nooit iets over SEPA gehoord. Op het gebied van informatievoorziening valt dus nog veel te winnen. En dat is belangrijk, want consumenten die al eerder iets over SEPA gehoord hebben weten vaker waar ze een IBAN kunnen vinden, zo blijkt uit het onderzoek. Ook onder bedrijven is de bekendheid met SEPA nog laag. Ruim 80% van de MKB'ers in Nederland weet niet wat de eenwording van de Europese betaalmarkt inhoudt. Ook zo'n 40% van de middelgrote bedrijven is nog niet bekend met SEPA, zo blijkt uit de vierde SEPA-migratiemonitor die DNB in september 2011 heeft uitgevoerd.

Campagne

Het grote voordeel van de Europese betaalmiddelen voor bedrijven is dat zij hiermee in heel Europa kunnen betalen. Dus geen speciale overschrijvingen meer voor klanten in Duitsland of een aparte administratie voor leveranciers in Italië. Bovendien kunnen incassanten nu ook geld incasseren uit het buitenland, iets dat voorheen nog niet mogelijk was. Om te kunnen profiteren van deze voordelen moeten bedrijven wel hun betaaladministratie en -software aanpassen. De meeste grote bedrijven zijn hier al mee begonnen, maar dat geldt niet voor MKB'ers: 77% heeft

nog niets aan de voorbereidingen gedaan. Dit geldt ook voor een aanzienlijk deel van de middelgrote bedrijven (46%). Voordat Nederland helemaal over is op de Europese betaalmiddelen moet nog veel gebeuren. Banken, bedrijven en softwareleveranciers moeten daarbij – net als bij de overgang naar het nieuwe pinnen – samen aan de slag. Zo hebben bedrijven nieuwe softwarepakketten nodig en hebben de softwareleveranciers informatie nodig van de banken om deze te kunnen ontwikkelen. Om een soepele migratie te bevorderen heeft het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer het Nationaal Forum voor de SEPA-migratie (NFS) in het leven geroepen. Binnen dit Forum maken koepels van banken, softwareleveranciers, bedrijven en consumenten afspraken over hoe we met z'n allen in Nederland overgaan op de Europese betaalmiddelen. De belangrijkste afspraken worden vastgelegd in het nationale SEPA-migratieplan. Een belangrijke eerste stap is dat iedereen op de hoogte is van de veranderingen en weet wat te doen om de overgang mogelijk te maken. Als voorzitter van het NFS heeft DNB daarom een centrale voorlichtingscampagne gepland om consumenten en bedrijven te informeren over SEPA. Deze campagne zal naar verwachting in de loop van 2012 van start gaan. Nederlanders zullen dus vanaf volgend jaar meer over SEPA gaan horen, ook doordat steeds meer bedrijven en overheidsorganisaties overstappen. Geleidelijk zullen zo de Nederlandse betaalmiddelen volledig vervangen worden door Europese, tot er uiteindelijk – net zoals bij contante betalingen – geen verschil meer is tussen betalingen in Nederland en naar andere eurolanden. •

Veilig shoppen

In de rubriek voor lezersvragen *Podium* dit keer de vraag: kan ik kerstcadeautjes uit webwinkels veilig online betalen?

door Ellen Tolsma

‘Behoorlijk veilig’, zegt Raymond Kleijmeer, expert cybercrime bij DNB. ‘De afgelopen jaren is online winkelen enorm gegroeid. Tachtig procent van alle Nederlandse internetters bestelt wel eens wat online: in 2010 was de omzet van webwinkels in ons land ruim 8 miljard euro. Voor iets wat zo populair is, gaat het eigenlijk maar zelden fout.’ Honderd procent garantie bestaat niet. Door als consument alert te zijn, wordt de kans op misbruik wel zo klein mogelijk. ‘Probeer er achter te komen hoe betrouwbaar een webwinkel is. Is hij aangesloten bij een brancheorganisatie? Vindt u op internet positieve of negatieve gebruikerservaringen? Als een aanbieding – zoals de nieuwste iPhone voor honderd euro – te mooi lijkt om waar te zijn, dan is dit meestal ook zo. Wees u vervolgens bewust van de betaalmetho-

den die de site aanbiedt. Betalen met de creditcard of iDeal (afrekenen via internetbankieren bij uw eigen bank, red.) is in de praktijk doorgaans heel veilig.’

Let ook goed op bij wie uw betaalgegevens terecht komen: ‘Het is heel onverstandig om uw pincode of inloggegevens zomaar achter te laten bij andere organisaties dan uw eigen bank. Al lijkt een site nog zo betrouwbaar of klinkt een verhaal nog zo aannemelijk: kijk uit. Mensen kunnen er misbruik van maken en bijvoorbeeld geld van uw rekening wegsluizen. Check ook altijd of u op de site van uw bank bent beland en niet op een nepsite.’

Tot slot is het ook belangrijk om uw computer goed te beveiligen met een virusscanner en deze ook regelmatig

te verversen. Mocht er ondanks alle maatregelen toch iets mis gaan, meld dit dan onmiddellijk bij uw bank: ‘Banken zijn gewend om met fraude om te gaan en weten precies hoe te handelen. DNB houdt ook toezicht op hoe banken hun bedrijfsprocessen beheersen, hoe ze hun gegevens beveiligen en of ze mogelijke gevaren voldoende in de gaten houden. Ook webwinkels is er alles aan gelegen om hun winkel te beveiligen. Als een klant een webshop niet meer vertrouwt, is een andere aanbieder maar een muisklik verder.’ Dankzij al deze acties komt fraude naar verhouding gelukkig heel weinig voor. En dat shopt wel zo prettig. •

Ook een keer met uw vraag in DNB Magazine? Mail uw vraag naar: magazine@dnb.nl.

Crisis jaren dertig in beeld

Het regende onheilsberichten dit jaar en onze zomer verregende ook nog eens. Kortom, 2011 was geen bonanzajaar. We gaan ook in Nederland de gevolgen van de crisis steeds meer voelen. De officiële werkloosheid is nog steeds laag, maar toont een stijgende lijn. Dit jaar gingen huishoudens er gemiddeld 1 procent in koopkracht op achteruit en veel verbetering zit niet in het vat.

Een recessie ligt op de loer, als we de voorspellers mogen geloven. Economisch. Maar ook emotioneel. Want al die onheilstijdingen van het financiële en economische front doen de burger geen goed. Ruim 60 procent van de Nederlanders is somber gestemd over waar het met de toekomst van Nederland naartoe gaat, volgens het Sociaal Cultureel Planbureau. Dat daarbij opmerkt dat deze stemming bijzonder stabiel is. Want de Nederlander mag graag klagen en is misschien zelfs enigszins 'realiteitsresistent': het doet er niet toe hoe het echt gaat, het gaat gewoon nooit goed. Dat relativeert het een en ander. Zo erg als in de jaren dertig is het toch allemaal niet, getuige de beelden van toen. Achter de donkere wolken die over ons land glijden, valt nog veel zon te zien. Gelukkig. •

Lange rijen voor en in de stempellokalen: het beeld van werkloos Nederland in de crisisjaren dertig.

**WIE HELPT
MIJ AAN WERK
ONVERSCHILLIG WAT**
IK BEN BEKEND MET BANKET,
BAKKEN, EN BEN EEN BESCHAAFD
EN GOED VERKOPER. GERARDS
BANKET WEG T WELK

Werkloze banketbakker/verkoper is wanhopig op zoek naar werk met zelf-gemaakt reclamebord 'Wie helpt mij aan werk'. Omstanders kijken toe. 1933

Wasdag op het Sint Antoniushofje aan de Warmoezierstraat in Rotterdam, 4 september 1930. Op straat doen vrouwen de was aan tobbes met wringers.

Amsterdamse barbier scheert en knipt onder grote belangstelling op straat werklozen voor een vriendenprijsje.

Werkverschaffingsprojecten als de Boschbaan gaven tienduizenden werklozen tijdelijk werk. Hier zijn werklozen tewerkgesteld in de bossen en op de heide bij Blaricum.

Ook werklozen lopen mee in de Fakkeloptocht door Amsterdam op 1 mei. Hier passeert de stoet de Heinekenbrouwerij. 1939

Vermaak is er natuurlijk ook op zijn tijd. Louis Davids met (vlnr.) Joan Valle, Amsy Moina en Mimi Canivez vertolken 'De Kleine Man', de topper van die tijd.

Een Grieks sprookje

Cees Ullersma is afdelingshoofd
Toezicht banken

Er was eens een knappe prinses met een betoverende oogopslag. Toen zij rozen aan het zoeken was langs de kust, viel het oog van Zeus op haar. Hij nam de gedaante van een witte stier aan om de prinses te verleiden. Op zijn rug voerde hij haar mee naar het Griekse eiland Kreta. Zeus verwekte bij haar Minos, de stamvader van het koningshuis op Kreta.

Deze prinses heette Europa. Haar naam betekent 'wijdogige'. Het verwijst naar haar knappe ogen en naar ruimdenkendheid. Dat is niet zo gek als je bedenkt dat zij zelf van buiten Europa komt, namelijk uit Sidon aan de Libanese kust. Europa is altijd een gebied van multiculturele rijkdom geweest.

De knappe Europa en de stier staan afgebeeld op de nationale zijde van de Griekse 2 euro-munt. Zij worden omstraald door een krans met twaalf sterren. Dat zijn de sterren van de Europese vlag. Die verbeelden de twaalf oorspronkelijke lidstaten van de Europese Unie, waarbij het getal twaalf ook het verlangen naar eenheid symboliseert. Zo maakten twaalf goden volgens de Griekse mythologie op de Olympus de dienst uit.

De Europese landen hebben meer gemeenschappelijk dan de euro. Maar zonder gemeenschappelijke munt is Europese voorspoed moeilijk voorstelbaar. In de woorden van de adviseur van president De Gaulle, Jacques Rueff: 'l'Europe se fera par la monnaie ou ne se fera pas'. Alleen daarom al mag de Griekse crisis niet het begin van het einde van de euro inluiden. Met een beetje geluk, en een beetje meer wijsheid van de politieke leiders, kunnen we over enkele jaren concluderen dat de euro en Europa nog lang en gelukkig voortleefden. Dan is de euro erin geslaagd moeilijke periodes te doorstaan. Dit voorbeeld zou dan weleens kunnen gaan dienen als inspiratiebron voor een gemeenschappelijke wereldmunt. •

Lijden in stilte

Alle ogen zijn gericht op Griekenland en Italië. Over Ierland hoor je niemand meer. Een blik op een land dat bezuiniging op bezuiniging doorvoert.

door Marijke Hoogendoorn

Een lange weg van bezuinigingen is nog te gaan. Een lange weg, een pijnlijke weg. Eén op de zes Ieren is werkloos geworden: bijna 500.000 mensen zit zonder baan. Het land kreeg november 2010 voor 85 miljoen euro aan noodsteun van de EU en het IMF en daarbij zijn harde voorwaarden gesteld. Zo moet Ierland het begrotingstekort drastisch terugbrengen van 32,4% in 2009 naar 8,6% in 2012, om over uiterlijk drie jaar (2015) te kunnen voldoen aan de Europese norm: een begrotingstekort van hooguit 3% van het bbp. De regering kwam met ingrijpende maatregelen. Ambtenarensalarissen, kinderbijslag, bijstandsuitkeringen, op elk terrein ging het mes erin. In de komende vier jaar moet het land nog eens 12,4 miljard euro aan bijkomende besparingen vinden. Die miljarden komen bovenop de vele miljarden van eerdere bezuinigingsrondes.

De broekriem aanhalen – de Ieren doen niet anders de laatste maanden. Maar tot wilde stakingen en massale protesten komt het niet. De Ieren hebben al menig crisis doorstaan: de ‘potato famine’ is als een inktzwarte vlek in het collectieve geheugen gemetseld. In die jaren 1845-1850 mislukten de oogsten van aardappels, volksoedelsel nummer één, en brak er hongersnood uit. Meer dan één miljoen Ieren stierven door de hongersnood, miljoenen anderen vluchtten naar met name de VS. En lieten een volledig bankroet en verpauperd land achter.

Lange tijd was Ierland het armste land van West-Europa. In de jaren negentig keerde het tij. De grenzen werden opengesteld voor buitenlandse hightech bedrijven, die aangetrokken werden met speciale lokkertjes: een lage vennootschapsbelasting en andere belastingvoordelen, aanzienlijk lagere lonen dan elders in Europa, en een goed opgeleide, Engelstalige bevolking. Steeds meer IT-bedrijven streken neer in de groene Ierse heuvels: IBM, Compaq, Motorola, Dell en Nortel, Xerox. Zij zetten fabrieken én helpdesks neer om de Europese markt te bedienen. De economie groeide spectaculair met gemiddeld 5 à 10% in de periode 1995-2000. Daarmee verwierf het land zich de geuzennaam ‘Keltische Tijger’, een verwijzing naar de Aziatische Tijgers die eerder net zo’n gigantische groeispuurt meemaakten.

Anno 2006 was de pauper van Europa opgeklommen tot het op één na rijkste land van de EU (na Luxemburg) en het op drie na rijkste land ter wereld (na Luxemburg, Noorwegen en de Verenigde Staten).

Keltische Tijger

In de *booming* jaren leek iedere Ier een huis te willen kopen als het maar even kon – en dat kon heel erg vaak, dankzij de forse steun van banken die scheutig hypotheeklen verstrekten en de fiscale voordeeltjes die de overheid bood. De huizenprijzen

schoten omhoog en voor de Ierse banken was de *sky the limit*. Op het hoogtepunt, eind 2008, stonden de Ieren voor 212 miljard euro in het krijt – oftewel 207% van het beschikbare huishoudinkomen.

Gevild

Door de kredietcrisis barstte de ene na de andere zeepbel. Ierland was het eerste land dat door de crisis in een recessie belandde. De economie kromp eerst lichtjes (-3,5%), crashte (-7,6%) in 2009 en kwam vervolgens tot stilstand. Een instortende huizenmarkt en bouwmarkt, een terugval in de wereldhandel – het ging gepaard met toenemende werkloosheid, verminderde bedrijvigheid en groeiende overheidsuitgaven. Het voorbestaan van Ierse banken kwam aan een zijden draadje te hangen, menig Ier kwam diep in de betalingsproblemen.

De spectaculaire daling van de huizenprijzen heeft tot gevolg dat inmiddels één van de vier hypotheekleningen onder water staat: de hypotheekschuld is hoger dan de waarde van het huis. Banken kwamen te zitten met enorme hoeveelheden rommelhypotheken: de ‘nonperforming loans’ vormen 12,9% van alle leningen (september 2010). De overheid sprong noodgedwongen bij met garantiemaatregelen voor zeven Ierse banken en kapitaalinjecties van 45 miljard euro in 2009-2010. Met als gevolg dat de overheid zelf diep in het rood kwam te staan.

In 2007 had Ierland een staatsschuld van slechts 25% van het bbp – waarmee het ruim onder de Europese norm van 60% uitkwam. Een jaar later was het bal: de schuld explodeerde van 44,4% in 2008, naar 65,6% in 2009 tot 96,2% in 2010. Terwijl het land jarenlang had kunnen bogen op een begrotingsoverschot, kreeg het opeens te kampen met een begrotingstekort van 32,4%, het grootste van heel Europa. Dat alles deed het vertrouwen instorten. November 2010 werd de Keltische Tijger gevild

door de financiële markten. Ierland kon nergens meer terecht voor leningen, de rente op staatsleningen steeg tot 7%, en de regering werd gedwongen een beroep te doen op het noodfonds van IMF en EU.

Pruiken

Nu, ruim een jaar later, horen we niets meer over de Ieren. Geen nieuws is hier helaas geen goed nieuws. De economische voorspellingen zijn donker gekleurd door de aanhoudende schuldencrisis. Europa staat stil op dit moment; een recessie ligt op de loer.

Dit najaar oordeelde het IMF dat Ierland goed op schema ligt. De overheid neemt maatregelen voor begrotingsconsolidatie, maakt een ambitieus programma voor de verkoop van staatsbezittingen, en werkt aan de opbouw van een robuust financieel systeem, onder andere door herkapitalisatie van banken. In 2011 is voor 6 miljard euro aan besparingen gevonden. Komend jaar zal de regering voor nog eens 3,8 miljard euro moeten bezuinigen: belastingverhogingen moeten 1,6 miljard euro opleveren en aan de uitgavenkant moet 2,2 miljard worden bespaard.

De toekomstige economische groei moet vooral komen van de export, en niet zozeer uit de binnenlandse consumptie. De bevolking krijgt nog meer bezuinigingen voor de kiezen. Iedereen deelt in de pijn. Zo ook de Ierse rechters, die na meer dan 350 jaar hun verplichte pruiken moeten afleggen. Het overblijfsel uit de tijd van de Engelse kolonisatie is namelijk te duur geworden. Vele Ieren zoeken hun heil elders. Niet alleen dichtbij huis – in de pubs schuimt het Guinness nog steeds –, maar ook een heel stuk verder van huis. Vooral de jonge hoogopgeleiden willen niet langer in stilte lijden. Zij vliegen uit. Naar Groot-Brittannië, Australië, en – wederom – de VS. •

Nieuwe spelregels voor financiële sector

‘De financiële crisis leidt tot fundamentele hervormingen in het toezicht. Dit krijgt hierdoor een nieuwe focus en vormgeving.’ Zo stelt Paul Hilbers, divisiedirecteur Toezicht beleid bij DNB, in zijn oratie bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Toezichtbeleid Financiële Instellingen aan de Nyenrode Business Universiteit.

door Marco van Hengel

Het is een goede traditie dat medewerkers van DNB naast hun reguliere werkzaamheden ook verbonden zijn aan een universitaire instelling. Paul Hilbers, divisiedirecteur Toezicht beleid, is sinds vorig jaar tevens hoogleraar Toezichtbeleid Financiële Instellingen en hield op 21 oktober zijn inaugurele rede. ‘De nieuwe spelregels zullen het fundament zijn voor een sterke financiële sector’, stelt Hilbers. ‘Nederland heeft hier baat bij. Voorwaarde is wel dat de regelgeving en het toezicht daarop zijn toegesneden.’ In zijn oratie ‘Toezicht 2.0: nieuwe spelregels voor een sterke financiële sector’ schetst Paul Hilbers de belangrijkste uitdagingen in negen toezichtlessen.

Toezichtlessen

Onzekerheid en gebrek aan vertrouwen hebben verstrekking gevolgen voor de financiële stabiliteit en de reële economie. Burgers en bedrijven hebben daar last van. Daarom zal een toezichthouder altijd alles in het werk stellen om het vertrouwen in de financiële sector hoog te houden. Dat is de belangrijkste uitdaging voor het toezicht en ligt ten grondslag aan een omvangrijke hervormingsagenda. Hoog op die agenda staan zwaardere

eisen ten aanzien van de traditionele, kwantitatieve indicatoren van het toezicht. Instellingen moeten meer en beter kapitaal in huis hebben en over voldoende liquiditeit beschikken.

Tegelijkertijd zal ook de ‘zachte kant’ van het toezicht verder ontwikkeld worden. De toezichthouder blikt daarbij meer vooruit op basis van kwalitatieve elementen zoals de governance, strategieën en prikkelstructuren van instellingen. Het is van belang dat bedrijfsstrategieën en bedrijfsmodellen toekomstbestendig zijn. Ook zal de toezichthouder het macro-prudentieel toezicht versterken door meer aandacht te geven aan de ontwikkelingen in de markten en de economie en de impact daarvan op instellingen. Met deze aanscherping en uitbreiding van het toezicht, kan de toezichthouder een instelling scherper in het vizier krijgen. Dat is essentieel voor een toezichthouder die sneller en daadkrachtiger wil én moet ingrijpen als dat nodig is.

Herijking

Niet alleen het toezicht moet veranderen. Ook de instellingen zelf zijn druk bezig lessen van de financiële crisis te trekken en te reageren op de veranderende marktomstandigheden en regel-

geving. Banken zetten nu de eerste stappen op weg naar Bazel III, een ambitieus akkoord over hogere kapitaal- en liquiditeits-eisen. Ook verzekeraars krijgen te maken met een nieuw toezichttraamwerk: Solvency II. Dat is een grote stap naar een meer risicogebaseerd raamwerk. Tegelijkertijd hebben verzekeraars te kampen met moeilijke marktomstandigheden, onder meer door toenemende concurrentie van banken.

De veranderende marktomstandigheden en nieuwe regelgeving dwingen banken en verzekeraars tot een herijking van hun bedrijfsmodel. Zij kunnen óf met hogere buffers opereren, zodat ze beter in staat zijn om risico's op te vangen, óf de risico's in hun bedrijfsmodel verminderen. Dit zijn de twee uiterste oplossingen: daartussen liggen verschillende deelvarianten. De keuze is aan de instellingen – een keuze die vraagt om een zorgvuldige besluitvorming.

Pensioenfondsen

Ook de pensioensector staat voor belangrijke veranderingen. Nederland heeft een relatief grote pensioenspaarpot opgebouwd: ongeveer 750 miljard euro, meer dan ons bbp. Niettemin staat de pensioensector voor structurele uitdagingen. Om de stijging van de levensverwachting en de ontwikkelingen op de financiële markten op te vangen, zijn vergaande maatregelen nodig. Zo is er het nieuwe pensioencontract, waarin de rechten 'mee ademen' met de schommelingen op de financiële markten en de ontwikkeling van de levensverwachting. Hierdoor verschuiven risico's naar de deelnemers, wat vraagt om een stevig toezichtkader dat heldere normen stelt aan de financiële opzet en communicatie van pensioenfondsen. Dit voorkomt dat fondsen in de verleiding komen om hoge ambities te communiceren terwijl er tegelijkertijd een risico is dat ze die niet kunnen halen.

Meer Europa

De hervormingsagenda voor het toezicht wordt in toenemende mate internationaal bepaald. Het valt daarbij op dat er een verschuiving richting Europa plaatsvindt. Als gevolg van de finan-

ciële crisis heeft de Europese Commissie namelijk de ambitie, de slagkracht én het momentum om regelgeving naar Europees niveau te tillen. Dit is een ontwikkeling die de komende jaren zal aanhouden. Als kleine, internationaal georiënteerde economie heeft Nederland belang bij deze internationale harmonisatie. Additionele maatregelen op nationaal niveau blijven natuurlijk wel mogelijk als de omstandigheden daarom vragen.

In Nederland heeft de financiële sector een grote omvang: acht keer het bbp. Het antwoord op de vraag of Nederland zich een toonaangevende internationale financiële sector kan veroorloven, luidt bevestigend. Mits regelgeving en toezicht daarop zijn toegesneden.

Rood-wit-blauw tintje

Nederland heeft als open, internationale economie baat bij een toonaangevende financiële sector. Afgezien van het directe effect van een lagere toegevoegde waarde en werkgelegenheid in de financiële sector, is er ook het indirecte effect van verminderde financiële dienstverlening aan het eigen bedrijfsleven. Voor multinationals is dat minder een probleem, want die kunnen terecht in het buitenland, maar voor ons MKB ligt dat anders. Dit kan leiden tot verminderde kredietverlening en hogere prijsstelling: dat doet een exportland als Nederland geen goed. Een toonaangevende financiële sector vereist echter effectieve regels. Het financiële systeem moet namelijk wel stabiel en houdbaar zijn, met een gezonde relatie tussen onze financiële sector en de omvang van de economie en de publieke sector. De uitdaging daarbij is om het evenwicht te vinden tussen de economische voordelen en de risico's van een sterke financiële sector. Door de sterk Europees bepaalde regelgeving soms een eigen rood-wit-blauw tintje te geven, kan een toonaangevende financiële sector op verantwoorde wijze functioneren. Ook in Nederland. •

Dit artikel is een verkorte weergave van de inaugurele rede 'Toezicht 2.0: nieuwe spelregels voor een sterke financiële sector' van Paul Hilbers, divisiedirecteur Toezicht beleid.

Monaco: een sprookje met koninklijke allure

De grootste jachten, de snelste auto's, het mooiste casino: Monaco heeft het allemaal. Deel zes en slot van een serie over dwergstaten.

door Marijke Hoogendoorn

De internationale schijnwerpers zijn veelvuldig gericht op het vorstendom aan de Côte d'Azur. Vijftig jaar terug was heel de wereld in de ban van de romance van Prins Rainier III Grimaldi en de Amerikaanse filmster Grace Kelly. Het werd een sprookjeshuwelijk. Iedereen leefde mee toen dit sprookje abrupt eindigde door het fatale auto-ongeluk van de prinses – op de kronkelige bergweg waar ze eens straalde in de beroemde scène uit Hitchcock's *To Catch a Thief*. Dik vijftig jaar later is Monaco wederom het toneel van een sprookjeshuwelijk: Prins Albert II trouwde in juli met de Zuid-Afrikaanse Charlene Wittstock. Eindelijk, na bijna dertig jaar, krijgt Monaco weer een First Lady. Daarmee blijft Monaco een onuitputtelijke bron van glamourverhalen en roddels voor de internationale paparazzi.

Monte Carlo

Het vorstendom, slechts 195 km² groot,

en daarmee het kleinste onafhankelijke land ter wereld na het Vaticaan, was eens een kolonie van Genua. Sinds 1297 wordt Monaco bestuurd door het huis van Grimaldi. Toen veroverde François Grimaldi, vermomd als een franciscaner monnik (monaco in het Italiaans) het fort, dat de beroemde steen van Monaco beschermde. In 1793 werd het vorstendom ingelijfd bij Frankrijk. Toen Napoleon in 1814 afstand deed van de kroon verkreeg Monaco zijn zelfstandigheid.

Het was prins Charles III die besloot een gokje te wagen – hij introduceerde speelbanken in de hoop rijke toeristen te trekken en zo het land meer welvaart te brengen. Dat bleek een gouden zet. Zelfs in zijn stoutste dromen had de prins de huidige grandeur van het vorstendom niet kunnen bedenken. Het beroemde 'Le Grand Casino de Monte Carlo' opende haar deuren in 1858 en de rijken der aarde kwamen per trein over de pas aangelegde

spoorwegen om een gokje te wagen – iets wat vaak in eigen land verboden was. Rondom het casino verrezen chique hotels, een theater en een casino. De hele wijk werd ter ere van de prins omgedoopt tot Monte Carlo, wat 'Berg Charles' betekent. Het geld stroomde binnen en in 1869 werd besloten niet langer inkomstenbelasting te heffen.

Mediterraan

Op het hoogtepunt in 1890 draaide de economie voor 90% om het gokwezen. Dat is anno 2011 slechts 5%. Er zijn andere belangrijke pijlers gebouwd. De dienstensector, vooral financiële dienstverlening en toerisme, is de belangrijkste sector. Veel hoofdkantoren van Franse en internationale banken bevinden zich in Monaco. Andere pijlers vormen de handel, de onroerendgoedsector, het postwezen en het telefoonverkeer. Ook heeft het land wat lichte industrieën: farmaceutisch,

Monaco

Hoofdstad: Monaco
 Staatsvorm: vorstendom
 Oppervlakte: 195 km²
 Aantal inwoners: 31.000
 Nationale munt: euro
 Taal: Frans

chemisch, elektronica, bouw en consumptieproducten. Omdat het land geen inkomstenbelasting heft en een zeer lage vennootschapsbelasting is het voor buitenlandse ondernemingen en de rijken der aarde zeer interessant om zich in Monaco te vestigen.

Duurste penthouse

Monaco veroverd een toppositie op menig internationaal cijferlijstje. Het is het land met het allerhoogste bbp per inwoner: 110.000 euro (in Nederland is dat 35.000 euro) en de allerhoogste human development index, een indicator voor het niveau van welzijn. Werkloosheid is hier uit het woordenboek geschrapt. Armoede is ook een uitheems begrip. Voor wie graag heel oud wil worden, is dit hét land om te wonen. De goede voorzieningen en het milde mediterrane klimaat doen een mens goed: de levensverwachting is 90 jaar, de allerhoogste ter wereld. En ook hier weten

vrouwen het net weer een paar jaar langer vol te houden – tot bijna 94 jaar. Ook al domineren de Ferrari's en Porsches het straatbeeld, toch zijn er enige zorgen. De schulden crisis kan een zware impact hebben op de economie. Prins Albert II pleit voor strikte begrotingsdiscipline en besparingen op gezondheidszorg, sociale diensten, veiligheid en ambtenarenlonen. Monaco hoopt binnen drie jaar het begrotingstekort volledig terug te dringen.

Evenmin als andere dure wereldsteden kon Monaco ontsnappen aan prijsdalingen ten gevolge van de mondiale recessie. Op de Avenue Princesse Grace, jarenlang 's werelds duurste woonstraat, moest je op het hoogtepunt zo'n 135.000 euro per vierkante meter neertellen. In 2008-2009 daalde de prijs met 37%. Niettemin kost een appartement in het stadcentrum nog steeds een lieve duit. Hier vind je het

allerduurste penthouse ter wereld, dat onlangs is verkocht voor 240 miljoen euro.

Gokje wagen

Monaco is en blijft als een sprookje. Iedereen kan ervan genieten – ook als je geen buidels geld hebt. Je kunt er ook zonder Lamborghini of privéjacht komen: met de trein stap je hartje stad uit en vind je alles op loopafstand. Je kunt flaneren langs de mooie boulevards en je vergapen aan de jachten in de haven. Liefhebbers van snelle auto's komen natuurlijk voor de Grand Prix. En voor circusliefhebbers is er het Monte Carlo International Circus Festival. Wie eerste rang wil zitten, betaalt 90 euro. Maar voor 30 euro, 10 euro per kind, geniet je al van circushoogstandjes. En natuurlijk is het leuk om een gokje te wagen – zeker als je droomt van een jetsetbestaan. Daarvoor hoeft je geen miljonair te zijn. •

Fernando Sanchez Castillo

door Alexander Strengers
Voorzitter Kunstcommissie

Spain, 2011
Aquarel en gouache op papier
76,5 x 56,5 cm

Vanuit een sterk engagement analyseert Fernando Sanchez Castillo (Madrid, 1970) de verhouding tussen kunst en macht. Dat doet hij op een even ernstige als speelse manier. Een mooi voorbeeld daarvan is 'Spain', waarop gevechtsvliegtuigen met hun rooksporen de Spaanse vlag tekenen in de blauwe hemellucht.

Al sinds de oudheid zijn instrumenten van macht en geweld nauw verweven met kunst. In de Griekse mythologie zijn Eros en Thanatos als broeders: de god van de liefde en het verlangen naar schoonheid heeft een nauwe familieband met de god

van de doodsdrift, die vaak wordt afgebeeld als een gevleugelde jongeling met zwaard.

In onze tijd worden moderne staaltjes van luchtvaarttechniek gekoppeld aan visueel spektakel. Als de rook optrekt na afloop van de fonkelende pracht van futuristische hoogstandjes van de hightech machines, transformeren de rooksporen van een in wezen zinloze actie zich tot een prachtig kunstwerk.

De Spaanse kunstenaar Castillo heeft een bijzondere band met Nederland. Zo was hij een jaar lang resident aan de

Rijksakademie (2005/2006). Ook heeft hij solotentoonstellingen gehad in het Stedelijk Museum te Schiedam (2006) en de Nederlandsche Bank (2008). Verder nam hij deel aan diverse groepstentoonstellingen, waaronder Grandeur in het kader van 'Sonsbeek 2008'. In 2010 maakte hij het monument ter ere van verzetsheld Walraven van Hall, dat nu een markante plek vormt vlak voor het gebouw van de Nederlandsche Bank aan het Frederiksplein te Amsterdam. Met de aankoop van 'Spain' heeft DNB nu ook binnenshuis een kunstwerk van deze getalenteerde Spaanse kunstenaar. •

Bankiers & Bazel III

Meer én beter kapitaal en minder risico's is het antwoord van bankiers op Bazel III, zo bleek tijdens een discussieseminar bij DNB op 7 oktober.

door Sandra Wesseling

Centraal in de discussie stond de reactie van banken op Bazel III. Banken kunnen ten principale kiezen tussen meer kapitaal en liquiditeit aanhouden of het bedrijfsmodel zodanig aanpassen dat de risico's lager worden ('derisking'). In de praktijk zal het een mix worden, zo verwachten de deelnemers: Jan Sijbrand (DNB), Arnoud Boot (UvA), Bert Bruggink (Rabo), Willem Buijer (Citigroup), Charles Goodhart (LSE), Jeroen Kremers (RBS), Jan van Rutte (AAB) en Koos Timmermans (ING).

Met de strengere toezichtseisen van Bazel III wordt beoogd dat banken meer en betere kapitaal- en liquiditeitsbuffers aanhouden en aldus weerbaarder zijn, zodat overheden niet langer banken hoeven te redden. Meer kapitaal vergaaren kan een bank het eenvoudigste doen door winstinhouding. Veel Nederlandse

banken zitten al dichtbij de kapitaaleisen van Bazel III, die pas in de komende jaren gefaseerd van kracht worden. Maar banken moeten wel de kwaliteit van het kapitaal verbeteren. Geconcludeerd werd dat de Nederlandse banken met de invoering van de noodzakelijke aanpassingen goed op weg zijn.

In het algemeen zal Bazel III leiden tot een vermindering van de risicovolle activiteiten, inclusief het investeringsbankieren, en zal de financiering van banken stabiel worden. De banken wijzen op de extra kosten van de verschillende noodzakelijke aanpassingen. Bazel III kan de winstgevendheid op de korte termijn onder druk zetten, maar vermindert de risico's en verkleint de kans op problemen met grote verliezen. Dat maakt het investeren in banken voor beleggers aantrekkelijker. •

Toekomstige seminars

24 januari 2012: Janvier Suarez

23 februari 2012: Daniel Paravisini

26 april 2012, Giovanni Dell'Ariccia

Recente seminars

1 november:

Foreign Currency Loans - Demand or Supply Driven?, Martin Brown (University of St Gallen)

8 november:

Forecasting Economic Growth Using Realised Factors, Siem Jan Koopman (Vrije Universiteit)

22 november:

Can the Fed Talk the Hind Legs off the Stock Market?, Louis Raes (Universiteit van Tilburg)

6 december:

The determination of cross-sectional credit spreads in the overnight European Interbank Market, Giulia Lori (City University Londen)

13 december:

Vasso Ioannidou (Tilburg University)

20 december:

Lev Radnovski

De seminars zijn een platform waar binnen- en buitenlandse wetenschappers hun onderzoekresultaten presenteren. Het actuele programma staat op www.dnb.nl.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Jolanda Kok of Marijke Vogelezang behebosem@dnb.nl

Toekomstige conferenties

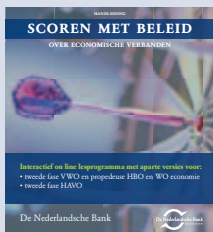
Financial Infrastructures Research Conference 2012: *Payments and Plumbing of Financial Markets: is there a common ground?*, 19-20 april 2012

Conference on Post-Crisis Banking, Amsterdam, 28-29 June 2012

Meer informatie kunt u vinden op www.dnb.nl onder het kopje 'onderzoek'.

DNB PUBLICATIES

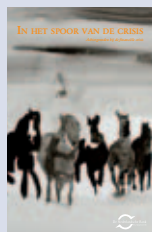
Onder meer de volgende uitgaven van de Nederlandsche Bank zijn verkrijgbaar:

‘Scoren met beleid’
digitaal lesprogramma
tweede fase havo/vwo

‘Waar voor je geld’
praktische lesopdrachten
tweede fase havo/vwo

Achtergronden bij
de financiële crisis

‘Goud, Geld en Geheimen’
publieksbrochure

‘De geschiedenis
van ons geld’

‘Echt of vals?’
cd-rom met de echt-
heidskenmerken van
de eurobiljetten

Periodiek verschijnen

- Jaarverslag
- Economische ramingen
- Overzicht Financiële Stabiliteit

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek

- Working Papers
- Occasional Studies

Alle uitgaven zijn online beschikbaar.

U vindt ze op www.dnb.nl.

De uitgaven kunt u ook bestellen via onze website,
per e-mail (info@dnb.nl) of via een brief die u kunt
richten aan: De Nederlandsche Bank

Afdeling Facilitaire diensten / Repro & Post
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

Colofon

DNB Magazine is een tweemaandelijke
uitgave van de Nederlandsche Bank.

Redactieadres:

DNB Magazine
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
t 020 524 5781 / 5753
f 020 524 2228
e magazine@dnb.nl
www.dnb.nl

Hoofredactie:

Loek van Daalen

Eindredactie:

Marijke Hoogendoorn, Ellen Tolsma

Aan dit nummer werkten mee:

CBS, Marco van Hengel, Anneke Kosse,
Cees van Lotringen, Mirjam Plooij,
Alexander Strengers, Cees Ullersma,
Rutger Vahl, Sandra Wesseling,
Herman Wijffels

Fotografie / Illustraties:

ANP Photo, Martijn Barth, Rhonald
Blommestijn (illustratie p.32),
Kees Hummel (cover en p.7) ,
De Hollandse Hoogte, Rob Meulemans,
Rob van der Vet (In Beeld)

Vormgeving en druk:

Joh. Enschedé (vormgeving),
Fd-Repro en Post (productie)
Drukkerij De Bink (drukwerk)

Abonnementen

Een abonnement op DNB Magazine is
gratis en uitsluitend schriftelijk of per
e-mail aan te vragen. Adreswijzigingen
en opzeggingen eveneens schriftelijk
opgeven.

Abonnementenadministratie:

DNB Magazine
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
e aanvraagmagazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB Magazine mogen niet
zonder toestemming van de redactie
worden overgenomen.

Duurzaamheid in beeld. Een project om uit koeienmest gas te winnen om te koken. Fotograaf Rob van der Vet bezocht dit project in een dorp in het Masai Mara natuurpark in Kenia.

